ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 3 september 2016

Nieuwe interviewserie
Op de stoel van...
Franke Scheper

Pagina 4 & 5

Inhoud

Voorpagina 1
Inhoud 2
Uitgelicht 3
Op de stoel van... 4 & 5
Literatuur 6 & 7
Fraters van Tilburg 8 & 9
Rood vlees 10
Eten & drinken 11
Boek over Burgerlijk Wetboek 12 & 13
Recht 14
Puzzels 15
Work & Travel 16

Foto van de week.

Deze foto werd genomen door John Jairo Hererra tijdens de vijfde loop van Ban Move Awor afgelopen zondag.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com.

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres
email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

CORRECTIE Ari Manse

VORMGEVING Wendela Ataliede
Oscar Vanegas

Voorpaginafoto: Ken Wong

Aan deze Ñapa werkten mee:

Ingemara Bak, Monique Casimiri, John Jairo Hererra, Brede Kristensen, Judice Ledeboer, Mirto F. Murray, Nicole Pieternella, Elton St. Jago, May Voges, Farouk de Windt, Miriam de Windt, Ken Wong

Thuis.

Remigreren 2

Monique Casimiri

Ik vergelijk het hele emigratieproces als een soort van kind-krijgen verhaal. Nadat je maanden, en soms jaren, in een soort van wachtstand zit in afwachting van een kindje, kom je na de bevalling terecht in een acuut chronisch slaaptekort. Emigreren doet hetzelfde met je als mens. Ik ben inmiddels ervaringsdeskundige van beide.

Het heeft jaren, maanden, weken geduurd voor het duidelijk werd dat ik een baan had op Curaçao. Al die tijd vooraf zaten we vooral in een permanente wachtstand. Onzekere tijden waren het ook. Zullen we het huis al te koop zetten of heeft het geen zin? Straks is het verkocht en gaat de emigratie niet door. Waar willen we dan gaan wonen? Of willen we sowieso gaan verhuizen? Zullen we vast een schifting maken in inboedel wat we mee zouden willen nemen? Stel dat het niet doorgaat en we willen ons huis verbouwen, dan grijpen we mis op alles wat we nu al weg hebben gedaan. Al die schroeven kunnen toch nog van pas komen? En die veertig rieten mandjes zullen toch ooit nog wel een bestemming gaan krijgen, dus wegdoen is toch zonde. En hoeveel zullen we mee mogen nemen? Straks doen we van alles weg wat we nodig hebben. Moeten we nu wel of niet een fiets kopen voor onze zoon? Ik weet dat er niet gefietst wordt op Curaçao om naar school te gaan, maar hij is uit zijn fiets gegroeid in Nederland en hier fietst hij wel naar school. Keuzes, keuzes, keuzes. Om gek van te worden. Het afwachten viel ons zwaar. We wilden zo graag in actie komen, het gevoel hebben dat we ergens grip op hadden.

Na verloop van tijd werd het duidelijk dat de kans op een baan wel heel groot werd, wat ons deed besluiten om in ieder geval alvast toch het huis te koop te zetten. En vanaf dat moment hebben we geen drie tellen meer stilgezeten. Er braken hele drukke tijden aan. Een huis te koop zetten is niet mijn favoriete bezigheid. De makelaar komt mee kijken en besluit dat we veel te veel meubels in huis hebben staan. Met andere woorden, haal die veertig rieten manden eruit om het ruimtelijker te maken, en dus beter verkoopbaar.

Een groot deel van onze inboedel heeft weken in de schuur gestaan. Uit het zicht van kijkers en eerlijk is eerlijk, ik heb nergens op mis gegrepen, dus zo hard hadden we het niet nodig. Het huis moest op uur en tijd brandschoon zijn. De tuin bijgewerkt, het gras gemaaid, het onkruid weggestoken en hier en daar wat bloemen om het geheel wat op te leuken. Dit alles samen met beiden een zeer drukke en verantwoordelijke baan, Skype-gesprekken in de avonduren met verschillende partijen, een zoon met afsluitende sportmomenten, kinderfeestjes en een school waar we als hulpouder ook ons steentje aan bij wilden dragen. Tel daar nog bij op een poes die na een, ik hoop voor haar plezierige nacht, zwanger thuiskwam en in deze periode een nest jongen wierp. We wilden actie, we kregen actie. En hoe.

Uitgelicht.

Dansmarathon Kreadansa

Om het tienjarig bestaan te vieren hielden Kreadansa & Kreadansa 4 Kids afgelopen zaterdag op het Brionplein een dansmarathon. Van 10 uur 's ochtends tot acht uur 's avonds werd er opgetreden.

Foto's: **Ken Wong**

Op de stoel van... Franke Scheper

'Als wij er morgen niet meer zijn,

'Op de stoel van…' is een serie persoonlijke interviews waarin Nicole Pieternella op zoek gaat naar de mens achter bekende persoonlijkheden binnen diverse gelederen van onze samenleving. Wat hebben zij bereikt en vooral: wie zijn deze mensen op verschillende sleutelposities? Deze week Franke Scheper, medisch directeur van het Sint Elisabeth Hospitaal (Sehos). Niet zijn werk bij het ziekenhuis, waar momenteel veel over te doen is, maar zijn persoonlijke verhaal staat centraal.

Tekst: **Nicole Pieternella** Foto: **Ken Wong**

Sinds juni dit jaar maakt Franke Scheper als medisch directeur officieel onderdeel uit van de Raad van Bestuur van het Sehos. En hoewel hij al een jaar als waarnemend en interim-medisch directeur aan het roer van het ziekenhuis staat, kennen de meeste mensen hem enkel als dokter Scheper. De eerste en twintig jaar lang de enige oncoloog op onze eilanden, totdat hij vijf jaar geleden versterking kreeg van – eveneens een eilandskind – oncoloog/hematoloog John-John Schnog.

Terwijl de oncologie op Curaçao niet georganiseerd was toen Scheper als 33-jarige begon, laat hij nu een professionele kankerunit achter die, zo is hij overtuigd, 'Schnog verder zal tillen naar een hematologie/oncologie-afdeling die zich kan meten met top-ziekenhuizen wereldwijd'.

Zorg steeds duurder

Na 25 jaar bijna dag in dag uit van zes uur 's ochtends tot tien uur 's avonds zich rechtstreeks ingezet te hebben voor zijn patiënten op alle zes verschillende eilanden van de voormalige Nederlandse Antillen, heeft Franke Scheper zich een nieuw doel gesteld: op Curaçao de basis leggen voor betaalbare, professionele gezondheidszorg waarin de patiënt centraal staat.
"Wereldwijd geldt dat door vergrijzing, innoverende technologie en nieuwe behandelingsmogelijkheden de zorg steeds duurder wordt. In het buitenland gaan ziekenhuizen failliet aan deze realiteit.

de bergen en de zee er nog gewoon'

In landen waar meerdere grotere ziekenhuizen aanwezig zijn, lukt het vaak nog om te fuseren of om de duurdere onderdelen van de zorg af te stoten en in afgeslankte vorm door te gaan met het aanbod van uitsluitend basiszorg. In ons land waar slechts één groot regulier ziekenhuis staat, zullen echter álle zorgfuncties in hetzelfde ziekenhuis aanwezig moeten zijn. We moeten samen keuzes maken, veel meer 'out of the box' gaan denken en alles voor de patiënt regelen terwijl het allemaal betaal- en haalbaar blijft."

Nieuwe missie

Op de rustige manier die Scheper eigen is, vertelt hij op een landhuisterras ergens in zijn geliefde Bándabou over zijn nieuwe missie. De uitdagingen die hem vanuit zijn klinische achtergrond hebben doen besluiten zich nu in te zetten binnen de leiding van het ziekenhuis, zijn hem duidelijk: "We moeten de gezondheidszorg op Curaçao reorganiseren. Gezamenlijk komen tot een realistische visie waarin strategische keuzes worden gemaakt die passen binnen de financiële mogelijkheden van het land. Zónder dat daarbij de patiënt en de kwaliteit van de zorg uit het oog verloren worden."

Iedere patiënt uniek

Bij Scheper gaat het altijd om mensen en het gezamenlijk oplossingsgericht doelen bereiken. In zijn bijna 25 jaar als oncoloog geeft hij aan altijd iedere patiënt als uniek mens te benaderen en nooit onderscheid gemaakt te hebben.

"Ik heb het oncologievak onder andere geleerd van de lokaal en internationaal gerenommeerde oncoloog Bob Pinedo. Bij hem leerde ik kanker in de totale context van de patiënt te zien, het holistisch denken en naar individuele oplossingen te zoeken. Het goed begeleiden van mensen die niet beter worden, houdt ook het zoeken naar de beste oplossingen in. Ik voel mij goed als een patiënt na tien jaar behandeling een pompoen voor mij meebrengt. Of wanneer ik een van hen tegenkom met kinderen en kleinkinderen. Of wanneer je merkt dat mensen toch veel ondersteuning ervaren hebben; ook als hun familielid het niet gered heeft. Dan heb ik toch een bijdrage geleverd. Ik help iedereen. Niemand is ooit bij mijn praktijk zonder hulp weggestuurd."

Proces van lange adem

Ook in zijn huidige functie als medisch Sehos-directeur draait het voor hem om de mensen. Hij is nu zeer beslist om het personeel van het ziekenhuis te begeleiden naar een situatie waarin het hospitaal op Curaçao naast basiszorg, hoogwaardige en op onderdelen eilandoverstijgende gezondheidszorg kan bieden. "Het zal een proces van de lange adem worden. We gaan samen faciliteren dat het ziekenhuis blijft, iedereen met plezier zijn werk doet en dat wij naast goede basisvoorzieningen straks in de regio een aantal gespecialiseerde afdelingen met topklinische zorg hebben die een breder publiek dan het Curaçaose dienen."

Tegen de stroom in

Als de medisch directeur gevraagd wordt of zijn scherp gestelde doelen hem niet zwaar vallen, moet hij even nadenken: "Het voelt soms als tegen de stroom inzwemmen. De zorg als product bevindt zich voortdurend in een spanningsveld waarin steeds een evenwicht gevonden moet worden tussen goede zorgkwaliteit voor de patiënt, de economische marktwerking en de financiële haalbaarheid voor de overheid. Er zijn veel mogelijkheden die naar goede oplossingen kunnen leiden. We moeten proactief te werk gaan en zaken gezamenlijk aanpakken. Met de goede wil voorop moeten wij er samen uit kunnen komen."

Enorme wilskracht

Scheper vertelt over hoe zijn enorme wilskracht hem in zijn dagelijkse werk drijft: "Ik heb een enorme wilskracht. Dat heb ik van mijn moeder. Mijn vader overleed op zijn vijftigste verjaardag toen ik zeventien was. Mijn moeder bleef met acht kinderen achter. Ze overleed vorig jaar op 31 december op 93-jarige leeftijd omringd door haar kinderen, klein- en achterkleinkinderen. Ida – zo heette ze – was wilskrachtig en sociaal. Ze had niets met spullen. Ze hield van mensen. Toen wij na de dood van mijn vader in Enschede gingen wonen en ik mijn atheneum moest afmaken, werden wij in het begin uitgemaakt voor bosnegers. Maar binnen de kortste keren kwam de hele buurt bij ons over de vloer. Een echte pitbull was ze; haar doelen liet ze niet los."

Met duidelijk plezier en trots haalt Scheper herinneringen op en vertelt hoeveel invloed zijn moeder heeft gehad op wie hij als professional en als mens is: "Iedereen werd altijd door mijn moeder geholpen. Groot en klein; dieren inclusief. Bescheidenheid en integriteit stonden voorop. 'Nooit iets doen om iets terug te krijgen', zo leerde ze niet alleen haar kinderen, maar ook haar klein- en achterkleinkinderen. Mijn hele leven heeft haar voorbeeld mij voor een belangrijk deel gedreven. Ik wil bijdragen en geloof dat er altijd een weg is. Ook als de uitkomst niet is wat je gehoopt had; het is altijd beter dan wanneer je met je armen over elkaar was blijven zitten."

Kracht van boven

En dan vertelt hij terwijl hij over de heuvels van Klein Sta. Martha heen kijkt, hoe het komt dat hij – ook al staat hij voor de heetste vuren – meestal rustig blijft: "Ik geloof dat er een kracht van boven is die ons stuurt. Ik laat de tijd zijn werk doen. Ik word niet boos. Als wij er morgen niet meer zijn, dan zijn de bergen en de zee er nog gewoon. Ik probeer mezelf in die context te plaatsen en integer met respect voor mijn medemens mijn doelen te bereiken. En verder houdt mijn gezin mij in balans. Als ik niet aan het werk ben, trek ik met mijn vrouw en kinderen op. Mijn dochter is na haar studie net weer op Curaçao komen wonen. Als ik thuis toch nog ga zitten werken, trekt ze de stekker eruit. Dan moet ik mee zwemmen, picknicken of naar de film. En als ik dan toch nog te lang doorwerk, word ik gebeld door mijn zoon die nu nog in Nederland studeert."

Goede basis

Franke Scheper zet zich nu vol voor zijn functie als medisch directeur in, maar hoopt ooit weer dagelijks met zijn patiënten te kunnen werken. Dat doet hij nu alleen nog maar drie keer per maand wanneer hij als oncoloog op Bonaire werkt. "Ik hoop een goede basis te kunnen leggen voor een gezond ziekenhuis dat opereert binnen een haalbaar gezondheidszorgstelsel waarin huisartsen, specialisten en alle zorgverleners optimaal samenwerken."

Als deze bodem er is, wil Scheper het stokje overdragen aan een ander die vol energie het werk voortzet. Hij wil dan graag als consulent-oncoloog vanuit een centrale staf oncologie, op de andere eilanden verder bijdragen aan goede zorg: "Als een soort vliegende oncoloog, zeg maar. Als het lukt om iets moois op te bouwen op Curaçao, wil je dat ook de andere eilanden daarvan meeprofiteren."

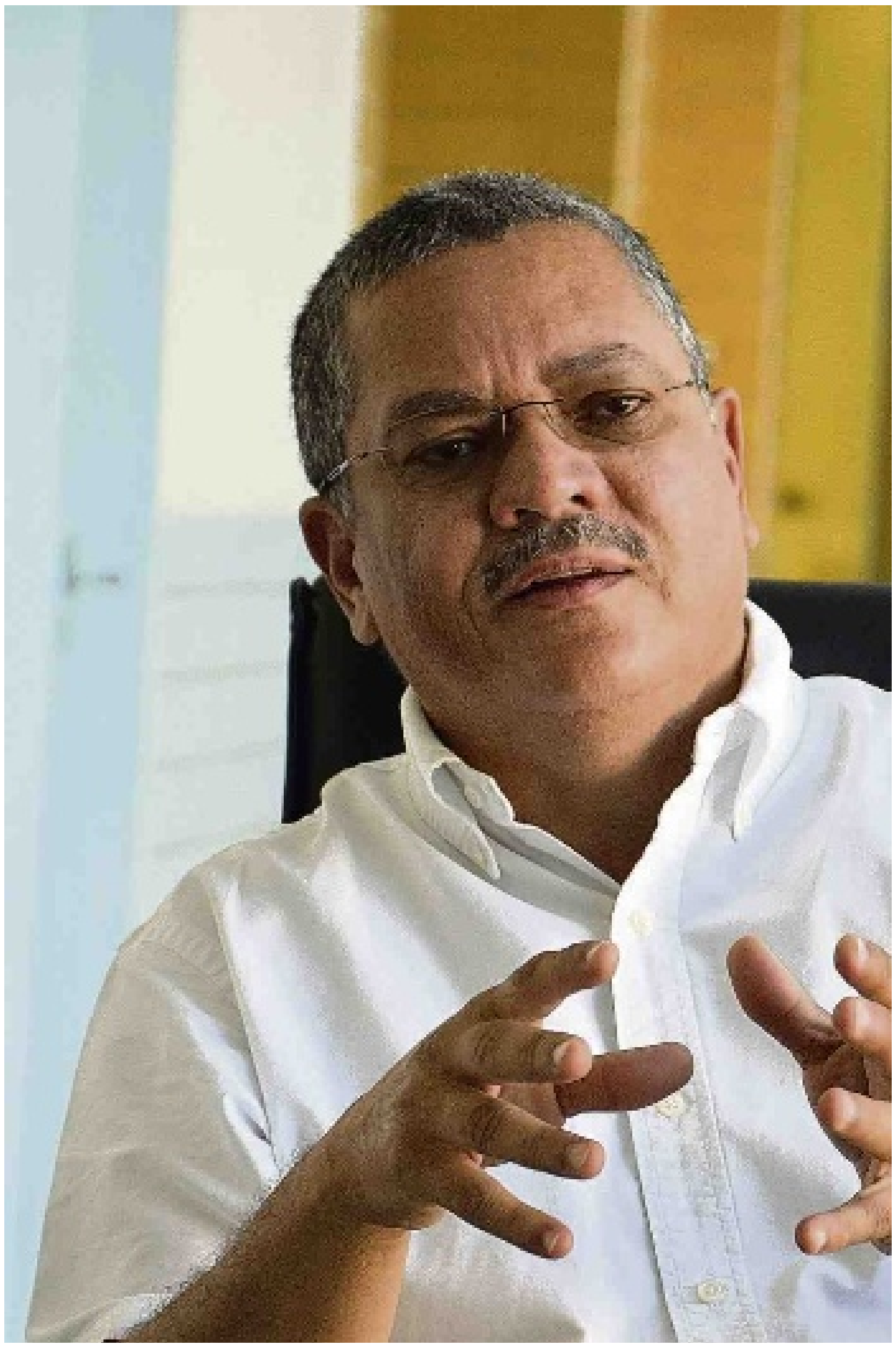

Ren Janina, ren! maakt diepe indruk

De Ñapa plaatste in mei een interview met Janina de Marchena-Katz naar aanleiding van de publicatie van het boek dat Jeannette van Ditzhuijzen en Marjan Brouwers naar aanleiding van haar levensverhaal maakten. Het verhaal van 'Ren, Janina, ren' maakt indruk, een bespreking kon dus niet uitblijven.

Tekst: **Brede Kristensen** Foto: **Ken Wong**

Janina is op Curaçao een bekende zaak en een bekende dame, nog vaak aanwezig in haar zaak. Minder bekend is haar jeugdgeschiedenis. Ja, sommige mensen hadden wel ervan gehoord dat ze ergens in Oost-Europa was opgegroeid. Maar wat ze daar had meegemaakt en hoe ze na de Tweede Wereldoorlog op Curaçao terechtgekomen was, wisten maar weinigen.

Of men zou het buitengewoon interessante verhaal over 'Een Sjetl in de Tropen' (2010) van Jeanette van Ditzhuijzen gelezen moeten hebben. Want daarin wordt uit de doeken gedaan hoe in de vorige eeuw de Asjkenazische joden op Curaçao terechtkwamen.
Dat gebeurde vaak na veel omzwervingen en later vooral ook na de verschrikkingen van de Europese nationaal-socialistische regimes te hebben meegemaakt. Zo is het ook Janina Katz vergaan. Nu ligt er dan een vlot geschreven verhaal over haar jeugdervaringen: 'Ren Janina, ren!'. Met die woorden nam haar moeder afscheid van haar toen de Duitsers de joden het vuur na aan de schenen legden in het oosten van Galicië, vlak aan de Russische grens, in het plaatsje Chorostkow, waar toentertijd de Polen de dienst uitmaakten. Tegenwoordig is dat gebied onderdeel van Oekraïne. Het verhaal van Janina speelt zich af tijdens de jaren veertig van de vorige eeuw.
Inmiddels zou iedereen moeten weten op welke wijze de Duitsers tekeer gingen. Toen ze eenmaal Polen waren binnengevallen, leken ze op roofzuchtige haaien die na het proeven van bloed van geen ophouden meer wisten. Ze trokken al moordend verder en verder oostwaarts.
Brave Polen en Oekraïners wisten weinig beter te doen dan het met hen op een akkoordje te gooien door alle joden in de wijde omgeving op te sporen, te doden, in werkkampen op te sluiten, of anders naar een dodenkamp te deporteren. Bovendien konden ze als kampbewaker een aardige boterham verdienen.
Over de verschrikkingen in de kampen en de pogingen van West-Europese joden eraan te ontsnappen is heel veel geschreven. Zoals het dagboek van Anne Frank. Over de tijd die eraan vooraf ging in het zogenaamde Duitse 'Derde Rijk' is ook veel geschreven, alhoewel er nog altijd relatief weinig bekend is over het leven van de gewone Duitser in de jaren dertig en hoe die gewone Duitser zich langzaamaan liet betoveren door de persoon die zij als hun grote 'leider' gingen zien. Hoe de mensen stap voor stap hun schaamtegevoel verloren en met open ogen medeplichtig werden aan de meest waanzinnig onmenselijke praktijken. En, nog erger, hoe ze zichzelf begonnen wijs te maken dat dit alles 'normaal' was. Inclusief het gebral van hun 'leider'.

Die jaren bevatten een geschiedenisles die ieder mens zou moeten leren alvorens meerderjarig en stemgerechtigd te worden. Dat die les volop actueel is, hoeft nauwelijks betoog. Want na de Wereldoorlog heeft de geest van verschrikking opnieuw hard toegeslagen in China, Cambodja, Rwanda en deze jaren in het Midden-Oosten. Dat rijtje lijkt niet gesloten te zijn.
Weinig is echter geschreven over het lot van de joden in de Oost-Europese gebieden tijdens de Wereldoorlog en de vooravond ervan. Wat hield het antisemitisme van de Roemenen, Oekraïners en Polen in? Hoe werkten zij samen met de Duitsers om zich van de joden te ontdoen? Het verhaal van Janina Katz biedt heel wat antwoorden op deze vragen. Los daarvan is er het onvoorstelbare levensverhaal van Janina zelf. Haar verhaal is tot een 'biografische roman' uitgewerkt door Marjan Brouwers en Jeanette van Ditzhuijzen en onlangs uitgegeven.

De eerste helft van het boek gaat over de familie van Bertha en Leon Katz, de ouders van Janina, en haar grootmoeder Dwora, in de jaren die aan de oorlog voorafgingen. Janina werd als nakomertje in 1932 geboren. Dit gedeelte biedt vele interessante doorkijkjes in het joodse familieleven van die tijd in die streek. De tijden waren niet gemakkelijk. Veel armoede en veel onzekerheid omtrent hun maatschappelijke positie. Vandaar ook de vele plannen om naar elders weg te trekken, onder meer naar Curaçao. Niet altijd liepen die goed af.
Helaas is dit eerste deel met weinig vaart geschreven. Er wordt te veel thee gedronken. Er worden te veel plannen gemaakt en te veel komen de dagelijkse natjes en droogjes aan de orde. De lezer zal het gevoel krijgen zich in een rustig kabbelend riviertje te bevinden dat nauwelijks stroomt. Ik zou iedereen aanraden hier snel overheen te lezen.
Pas wanneer halverwege het boek, bij hoofdstuk 12 de Duitsers op het toneel verschijnen, komt het boek op gang. Vanaf dat hoofdstuk krijgt het verhaal vaart en spanning. Nu gaat de lezer beseffen dat er echt iets aan de hand is, dat donkere onweerswolken zich samenpakken en dat het noodweer niet mals zal zijn. Vanaf hier is ook Janina, pas negen jaar oud, duidelijk de centrale figuur. Het noodweer barst snel los, wanneer mensen zonder pardon 'zomaar' voor de ogen van vrienden en familieleden worden doodgeschoten of wanneer de in alle haast ingestelde Judenrat, zogenaamd om joodse belangen te behartigen, een sluw instrument in handen van de Duitsers blijkt te zijn. In luttele dagen is het leven letterlijk en figuurlijk bruut op zijn kop is gezet. De ravage is verschrikkelijk.

We leren Janina kennen als een gevoelig en intelligent meisje, dat op alle kritieke momenten het hoofd koel weet te houden en kan luisteren naar de juiste raadgevingen van haar omgeving, en met de tanden op elkaar in haar eentje weet te overleven. Het is bijna niet te bevatten dat haar dat gelukt is.

Janina Janina de Marchena-Katz in haar zaak in Punda.

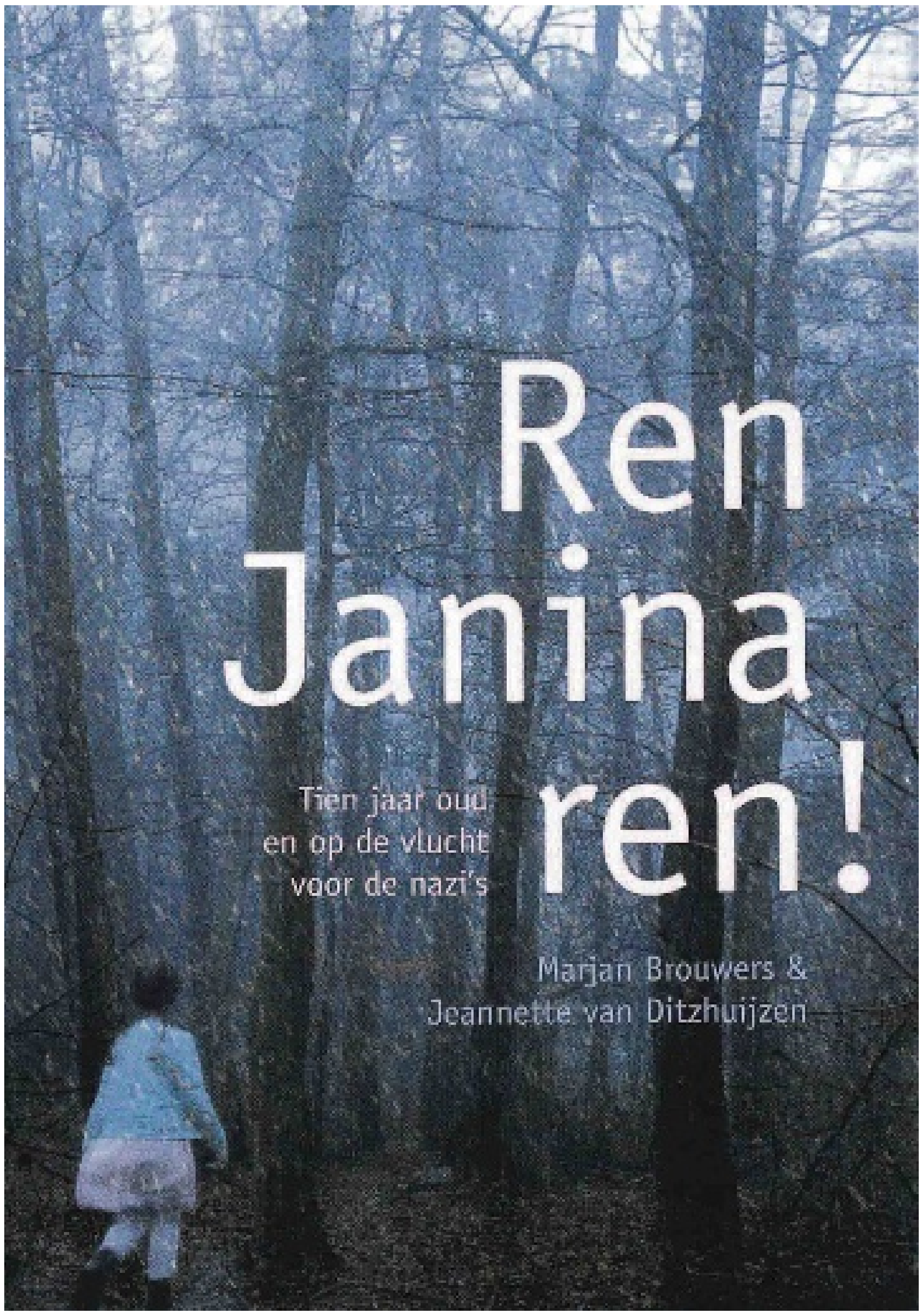

Op die jonge leeftijd afscheid nemen van haar moeder, later van haar geliefde broer Bumek, en weer later van haar grootmoeder. Ten slotte staat ze helemaal alleen ervoor, hopend een van haar familieleden ooit nog eens te kunnen weerzien. Wie zal overleven? Haar broer die werd afgevoerd naar een werkkamp? Haar vader die lang daarvoor door de Sovjets in Siberië tewerk werd gesteld?

Op miraculeuze wijze vindt ze onderdak bij diverse Oekraïense families, die weliswaar van goede wil waren, maar nooit de moed konden opbrengen haar lang in huis te houden. De angst voor Duitse vergelding kreeg telkens de overhand. Ik hoop dat niet alle Oekraïners zo waren en dat er net als in Nederland en Frankrijk ook families waren die die moed wel konden opbrengen. In ieder geval had Janina pech. Een dergelijke familie vond zij niet. Maar al hing haar leven aan een zijden draadje, er bleek toch altijd wel weer een oplossing te komen.
Op het laatst komt ze terecht bij een notoir anti-joods gezin, maar omdat ze zich uitgeeft voor een Pools weesmeisje en haar hulp in de huishouding broodnodig is, overleeft ze ook dat nog. Dat ze dit op die jonge leeftijd mentaal heeft kunnen doorstaan en haar levensmoed niet heeft verloren, mag een wonder worden genoemd. Op de keper beschouwd is het een verhaal van hoop, dat mensen in zulke omstandigheden in staat zijn hun menselijkheid en levenslust te behouden.

Brouwers en Van Ditzhuijzen hebben geprobeerd Janina's verhaal in romanvorm te gieten. Het is dan ook een wat geromantiseerd verhaal geworden, waarin Janina allerlei gedachten en gevoelens worden toegedicht. Ik betwijfel of dat het verhaal sterker heeft gemaakt. Naar ik aanneem hebben de schrijfsters Janina uitvoerig over haar jeugd geïnterviewd. Waarom niet de interviews uitgewerkt en min of meer letterlijk weergegeven? Met inleidende, informatieve en vooral met verbindende teksten tussen stukjes interview om de loop der gebeurtenissen aan te geven. Zo'n opzet had mijns inziens meer voor de hand gelegen.
Maar dat neemt niet weg dat Janina's buitengewone verhaal ook in deze 'biografische roman' te vinden is en in de ware zin van het woord 'gelezen' kan worden. Op de lezer maakt haar verhaal een diepe indruk.

Marjan Brouwers en Jeanette van Ditzhuijzen, Ren Janina, ren, tien jaar oud en op de vlucht voor de nazi's, een biografische roman, LM Publishers, 2016

Letra

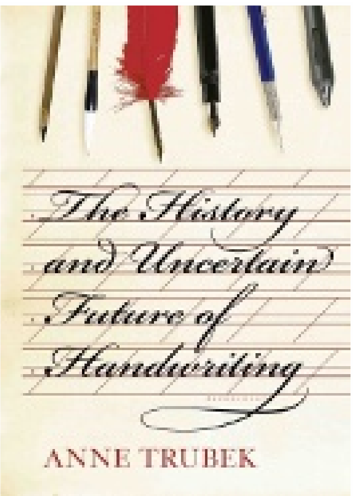

Anne Trubek

Schrijven met de hand. Anne Trubek schreef een boek over de onzekere toekomst ervan: Pas kortgeleden in de millennia lange geschiedenis van de mensheid zijn we gaan schrijven. Eerst was het een ambacht dat door hoge ambtenaren en filosofen in de Sumerische, Chinese en Egyptische beschavingen werd beoefend. Daarna werd het eeuw na eeuw geleidelijk gemeengoed.
Socrates vond het maar niks, dat geschrijf. Het bindt de geest vast, zo meende hij. Een eens opgeschreven gedachte blijft ons in haar versteende bestaan eeuwig vervolgen. Spreken en discussieren houdt de geest lenig en vatbaar voor verandering, zo meende hij.
Vanaf ongeveer de 19e eeuw leren de meeste mensen schrijven met de hand. Thans staan we op het punt het digitale tijdperk binnen te treden. Daarin zal geen plaats voor 'handwriting' zijn, vermoedt Trubek. Het toetsenbord maakt handschrift overbodig. Volgens haar is dat geen probleem.
Korte metten maakt ze met al die 'nostalgische studies' die wijzen op het verband tussen handschrift, geheugen en begripsvorming in de hersenen. Of het verschil tussen digitale staccatotaal en het vloeiende taalgebruik dat door het schrijven met de hand zou ontstaan. Dat schrijven met de hand de actieve woorden en begrippenschat van kinderen zou vergroten, noemt ze een 'fuzzy idea'.
Opmerkelijk is dat ze ervan uitgaat dat het handschrift 'slechts' goed is voor de literaire geest. Die zich dus ook het sterkst tegen de digitalisering verzet. Dat woordje 'slechts' is onthullend. Alsof de literaire dimensie van het bestaan iets marginaals is. Is dat niet ook de geest van de kritische verbeelding? Kunnen we die missen?
Vast staat dat Trubek's boek trendy is en de toekomst van het handschrift onzeker. De gevolgen ervan eveneens.

N.K. Jemisin

'The Fifth Season' van N.K. Jemisin werd bekroond met de Hugo Award voor het beste 'science fiction or phantasy book' van 2016. Jemisin kwam op het idee voor haar nieuwe roman na een droom. "Ik droomde van een vrouw met een wilde blik die op me af liep. Achter haar een hoge berg die met haar meeliep. Ineens leek het alsof ze die berg wilde oppakken en in mijn gezicht smijten. Eenmaal wakker kreeg ik het idee te schrijven over een wereld waarin mensen de seismische aardkrachten kunnen beheersen en bergen kunnen opnemen om gevestigde machten een lesje te leren. Eigenlijk gaat mijn boek over onderdrukking en klimaatverandering... en een nieuwe menselijke soort die daarmee leert omgaan... ik onderzoek de machten van onderdrukking, thuisgevoel en identiteit."
Het mag allemaal (science) fiction heten, in werkelijkheid gaat het allemaal over onze werkelijkheid, zegt ze. De schrijfster beklemtoont dat haar science fiction niet gaat over spannende ruimtereizen van agressieve opgewonden witte macho mannetjes. "Mijn science fiction is alternatief en actueel."

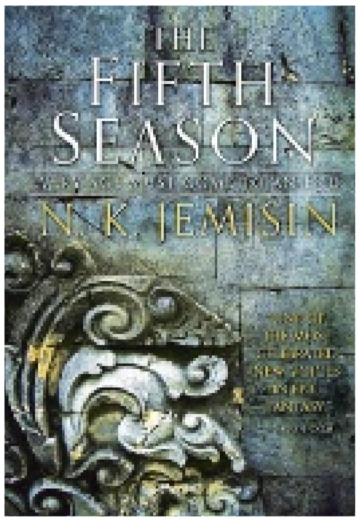

ÑAPA

Uniek documentatiecentrum over Fraters van Tiburg

Om de geschiedenis van de Fraters van Tilburg op Curaçao levend te houden is er een documentatiecentrum over de Fraters van Tilburg in het voormalig internaat te Scherpenheuvel opgericht. Speciaal voor de opening zijn twee Fraters van Tilburg, frater Adriano van den Berg uit Brazilië, bijna een decennium frater op Curaçao, en frater Edward Gresnigt, assistent van het hoofdbestuur van de congregatie (niet actief geweest op Curaçao) naar het eiland gekomen. Ñapa sprak met beide fraters en de initiatiefnemer van het documentatiecentrum, Elfried Aniceto.

Tekst: **Judice Ledeboer** Foto's: **Ken Wong**

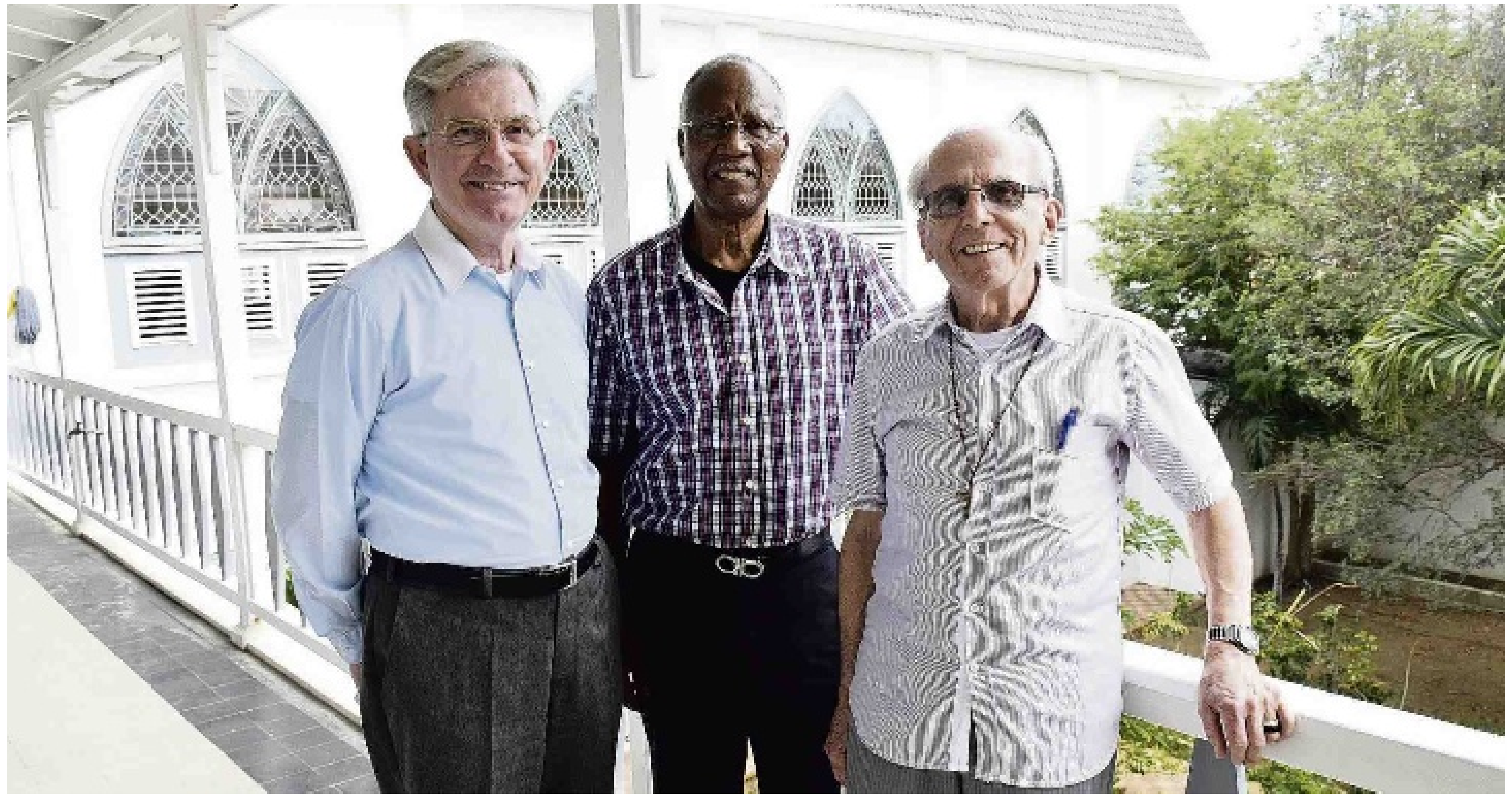

De geschiedenis van de Fraters van Tilburg beslaat een periode van 109 jaar, van 1886 tot 1995. Gedurende die periode zijn meer dan 200 fraters de oceaan overgestoken om zich op Curaçao in te zetten voor betere omstandigheden van de bevolking. Het documentatiecentrum is opgericht op initiatief van Curaçaoënaar Elfried Aniceto: "De opening is bewust op 28 augustus gepland, want dat is de geboortedag van de stichter van de congregatie, mgr. Joannes Zwijsen."
De fraters van 'Onze Lieve Vrouw, Moeder van Barmhartigheid', Congregationis Frateris, Matris Misericordiale, in de volksmond beter bekend als de Fraters van Tilburg, zijn een begrip op Curaçao. Zij hebben vooral bijgedragen aan de ontwikkeling van het onderwijs. "Curaçao zou anders geweest zijn als de fraters niet zoveel jaren op het eiland waren om zich in te zetten voor de bevolking", zegt Aniceto.
Frater Adriano van den Berg (82) is van 1961 tot 1970 op Curaçao werkzaam geweest, waar hij in het onderwijs werkte. Hij is samen met frater Ivo die helaas niet kon komen, de laatste nog in leven zijnde frater die vele jaren op Curaçao woonde.
Thans woont frater Adriano in Bello Horizonte in Brazilië. Daar woont hij al ruim 45 jaar en hij is er nog steeds werkzaam. Hij helpt 's middags kinderen, wier ouders niet veel geld hebben, met hun huiswerk.
Frater Edward Gresnigt woont in Nederland. Hij heeft meer dan 56 jaar in Amerika gewoond, in Californië, waar hij vanuit de congregatie werkzaamheden verrichtte. Hij was betrokken bij de opzet van het documentatiecentrum door het archief van de fraters beschikbaar te stellen voor het verzamelen van informatie over de Fraters van Tilburg en de periode dat ze op Curaçao waren.
Frater Van den Berg is helemaal in zijn element nu hij op Curaçao is. Hij herinnert zich nog goed toen hij hoorde dat hij naar Curaçao werd gezonden. "Dat was in de tijd dat frater Radulphus naar Nederland kwam. We keken met bewondering naar hem. Men noemde hem 'The Grand Old Man'. Hij werd opgehaald met een grote, chique auto. We keken echt naar hem op."
In 1961 ging frater Van den Berg met het vliegtuig via de Azoren en Suriname naar Curaçao. "De mensen in die tijd waren net in het pak met een stropdas. Tegenwoordig komen ze zo uit bed en stappen het vliegtuig in", vertelt hij lachend. "In Suriname ging ik even uit het vliegtuig om mijn medebroeders in Suriname te begroeten. Toen ik terugkwam in het vliegtuig was ik kletsnat van de hitte en heb ik in het vliegtuig mijn witte toga aangedaan."
Hij herinnert zich nog goed dat hij de eerste dag op Curaçao een toer over het eiland kreeg. De derde dag ging hij naar de school waar hij les ging geven: de St. Vincentius School in Otrobanda. "Dat vond ik wel frappant, want onze heilige is St. Vincentius. Die buurt was toen echt een sloppenwijk. De mensen waren er heel arm en er waren onhygiënische toestanden."
De Fraters van Tilburg werden door de Curaçaoënaars de 'Fraters di Skèrpènè' genoemd. Frater Van den Berg heeft nooit in het voormalige klooster Scherpenheuvel gewoond. Hij woonde in het gebouw van St. Thomas. Daar gaf hij les aan kinderen in de vierde klas. Over zijn eerste ervaringen zegt hij: "Voor mij was de bevolking anders. Ik werd ook uitgedaagd, maar ik won al snel vertrouwen met snoepjes die ik meenam." Dat waren snoepjes van de firma De Heer. "En op een dag zei een jongen tegen me: 'De Heer zij met u'. Toen wist ik dat het goed zat."
Na een halfjaar werd frater Van den Berg naar Bonaire gezonden om een collega te vervangen die voor zes maanden met verlof naar Nederland ging. Daarna kwam hij weer terug naar Curaçao en ging hij lesgeven op het Thomas College aan kinderen in de eerste klas. "Het viel me toen op dat als ik iets uitlegde in het Nederlands, de kinderen dat niet altijd begrepen. Dan legden ze de stof aan elkaar uit in het Papiaments. Ach, die arme kinderen moesten naar het Nederlands luisteren. Daar was ik het niet altijd mee eens." Hij heeft diverse jaren aan eerste klassen lesgegeven en vertelt ook vol trots dat de eindresultaten 'niet slecht' waren. "Het kostte mij en de kinderen wel heel wat zweet."
Na zes jaar ging Van den Berg ook voor zes maanden met verlof naar Nederland. Na zijn verlof werd hij waarnemend hoofd van de Aloysius School in Wishi. "De eerste dag dat ik daar kwam waren alle sloten volgestopt met steentjes. En de tweede dag waren alle ballen verdwenen. Ik ging 's middags terug naar de school en gaf de kinderen snoepjes en toen kreeg ik snel te horen waar de ballen misschien waren. Bij het huis waar ze me naar verwezen zei ik: 'Kan het zijn dat jullie wat ballen geleend hebben?' De kinderen vonden het heel grappig dat ik er op deze manier mee omging en zo kreeg ik alle ballen terug."
Frater Van den Berg kreeg het ook voor elkaar dat er nieuw schoolmeubilair kwam omdat een groot deel van het meubilair was aangevreten door witte mieren en hij kreeg een sportveld, waar hij om gevraagd had. Zo probeerde hij met de omstandigheden die er waren overal een oplossing voor te vinden en de mensen te helpen.
Een probleem dat hij tegenkwam bij de leerlingen uit de hoge klassen was het volgende: "De school lag vlak naast Campo Alegre. De jongens klommen over de muren en gingen daar naartoe. Ik heb toen een maatschappelijk werker ingeschakeld om de jongens voor te lichten over wat daar allemaal gebeurde."

30 mei 1969

Inmiddels had Frater Van den Berg zijn akte Spaans gehaald en werd hij waarnemend directeur van het Willibrord College. En toen kwam 30 mei 1969. Hij herinnert zich nog goed waar hij toen was. Hij kon vanuit de zolder van het St. Thomas College zien dat de stad in de brand stond. Ook Elfried Aniceto herinnert zich die dag nog goed. "Ik ging met de bus naar het Radulphus College waar ik toen op zat. Ik zag grote groepen mensen die opgehitst werden. Bij Berg Altena liep het uit de hand. Er vielen doden en Wilson 'Papa' Godett raakte gewond. Auto's werden in brand gestoken, vrachtwagens werden geplunderd. En de hele stad stond in brand. Op school aangekomen werden we naar huis gestuurd. Het was verschrikkelijk. Er moesten eenheden uit Nederland komen om de boel te sussen."
Vlak na de opstand van 1969 kreeg frater Van den Berg het verzoek om naar Brazilië te gaan. Dat heeft hij toen gedaan.

Van knoek-school naar mulo

Aniceto is de fraters zeer dankbaar voor wat ze gedaan hebben voor het eiland. "Er waren in die tijd drie soorten scholen. Betalende scholen, niet-betalende scholen en de knoekscholen. Ik woonde in Willibrordus en wilde graag doorleren, maar vanuit een knoek-school kon dat niet. Een van de fraters, frater Manuel, zorgde er echter voor dat ook kinderen van een knoekschool de kans kregen om naar de mulo te gaan. We waren met zes leerlingen uit Bándabou en we moesten een toelatingsexamen doen om naar de mulo te kunnen."
Aniceto werd toegelaten op de mulo en slaagde als beste leerling op het Thomas College. Toen kon hij naar het Radulphus, studeerde later voor onderwijzer en is op 27-jarige leeftijd directeur van de Stella Maris mavo geworden. Nu hij gepensioneerd is en terugkijkt naar de geschiedenis vindt hij dat de geschiedenis van de fraters niet verloren mag gaan. "Het moet levend blijven", aldus Aniceto. Hij heeft het initiatief genomen om informatie te verzamelen over de tijd van de Fraters van Tilburg op Curaçao om een documentatiecentrum op te richten. Hij kreeg hulp van frater Edward Gresnigt, lid van het hoofdbestuur van de Fraters van Tilburg en Rien Vissers, archivaris van de fraters in Nederland. Ook Max Scriwanek, directeur van het Nationaal Archief op Curaçao, heeft meegeholpen om informatie te zoeken over de tijd van de Fraters van Tilburg op het eiland en hij heeft geholpen met het beeldend materiaal voor het documentatiecentrum.

Nog nooit vertoonde foto

Voor het documentatiecentrum heeft Aniceto drie kamers in het voormalig klooster van Scherpenheuvel tot zijn beschikking gekregen. Deze zijn gerestaureerd en de bezoeker kan stapsgewijs de geschiedenis zien van de fraters die vanaf 1886 op Curaçao werkzaam waren. "Heel bijzonder is een foto van mgr. Niewindt die we vonden en die nog nooit in het openbaar vertoond is", zegt Aniceto trots.
Frater Edward Gresnigt is blij met het initiatief van het documentatiecentrum. "Ik ben hier namens het generaal bestuur om uitdrukking te geven aan onze blijheid dat er een dergelijk centrum is gestart. We hebben nog nergens in de wereld gezien dat de geschiedenis van de congregatie zo geëerd wordt. Op het moment zijn we actief in Nederland, België, Kenia, Namibië, Tanzania, Oost-Timor en Brazilië. Wat hier is opgezet is echt heel uniek."
Het documentatiecentrum is voor iedereen open. "Er komen vaak ex-pupillen om de sfeer van het oude klooster Scherpenheuvel weer te proeven", vertelt Aniceto. "De fraters hadden een goed model om het internaat te laten draaien. De kinderen leerden er van alles: autospuiten, stofferen, er was een wasserij, een drukkerij en een kleermakerij. De fraters in die tijd hadden allemaal hun eigen specialiteit. Er werd ook veel aan cultuur gedaan zoals muziek maken, en de RK Verkennerij en Jonge Wacht zijn door de fraters opgericht. Alle pupillen die hier zijn opgeleid zijn zeer bekwame professionals geworden." Om nog duidelijk te benadrukken wat de filosofie van de congregatie was, zegt Van den Berg: "Het gaat om iets zien, om dan 'bewogen' te worden en om in beweging te komen. Er is nu in Brazilië een vierde punt bijgekomen: de ander erbij te betrekken."
Frater Van den Berg reageert emotioneel als hem gevraagd wordt hoe hij terugdenkt aan de jaren dat hij op Curaçao werkte. "Het was mooi, heel mooi", zegt hij zachtjes en hij krijgt tranen in zijn ogen. Hij kijkt uit naar een weekje Curaçao en hij is vooral blij dat de geschiedenis van de Fraters van Tilburg dankzij dit documentatiecentrum blijft voortbestaan.
De website van het documentatiecentrum is nog in ontwikkeling. Voor informatie kunnen belangstellenden zich wel wenden tot de Stichting St. Thomas College, telefoonnummer 767-2234. De stichting heeft kantoor in het voormalig klooster Scherpenheuvel en is geopend van 08.00 tot 12.00 uur. Het documentatiecentrum zoekt nog vrijwilligers om een bijdrage te leveren aan verdere ontwikkeling van het centrum.

De Fraters van Tilburg

De fratercongregatie is gesticht in 1844 in Tilburg door bisschop Joannes Zwijsen. Hij zag veel armoede in en rondom Tilburg. Kinderen kregen nauwelijks onderwijs en er waren weinig voorzieningen voor de opvang van zieken, ouderen, weeskinderen en gehandicapten. Zwijsen verzamelde een aantal mannen en vrouwen om zich heen die zich, vanuit de katholieke kerk, voor betere levensomstandigheden in de stad wilden inzetten. De door hem gestichte congregaties van zusters en fraters groeiden snel en rond 1850 waren er bijna 1000 zusters en meer dan 100 fraters in sociale en kerkelijke projecten aan het werk. Het ging vooral om projecten voor arme mensen, die door Zwijsen 'werken van barmhartigheid' werden genoemd. Zie website: Brothers.org.

Beperk de consumptie van rood en bewerkt vlees

Vlees is voor veel mensen een belangrijk voedingsmiddel dat dagelijks geconsumeerd wordt. Vlees is meestal het hoofdbestanddeel van de warme maaltijd en wordt ook als beleg gebruikt. Daarnaast bevat vlees belangrijke voedingsstoffen die het lichaam nodig heeft, onder andere vetten, eiwitten, B vitamines zoals B1, B6 en B12, vitamine D, ijzer en zink. Toch moet er aangeven worden dat te veel vlees, vooral rood en bewerkt vlees, gerelateerd is aan bepaalde vormen van kanker.

Tekst: **Vaitiare Jansen**

Het aantal mensen met darmkanker is in afgelopen jaren sterk toegenomen. Er is geen eenduidige oorzaak voor het ontwikkelen van darmkanker, maar factoren zoals chronische darmontstekingen, ongezonde leefstijl (een voedingspatroon met weinig vezels, veel vetten en rood vlees), roken, overmatig alcoholgebruik en onvoldoende lichaamsbeweging kunnen je risico voor darmkanker verhogen.

Jaarlijks worden verschillende onderzoeken uitgevoerd om het effect van bepaalde voedingsmiddelen op het lichaam te onderzoeken. Afgelopen jaar is de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) tot de conclusie gekomen dat er een verband is tussen de consumptie van rood vlees, vooral bewerkt vlees en een hoger risico op darmkanker. Volgens het rapport, gepubliceerd door de WHO, verhoogt het dagelijks eten van 50 gram bewerkt vlees de kans op het ontwikkelen van darmkanker met 18 procent ten opzichte van mensen die niet zo veel bewerkt vlees eten. Dit WHO-rapport geeft geen voedingsrichtlijnen, maar stelt wel dat er een verband is tussen bewerkt vlees en darmkanker. Afgelopen jaar heeft de Gezondheidsraad in Nederland de nieuwe richtlijnen 'Goede Voeding' gepubliceerd. Hierbij wordt geadviseerd om de vleesconsumptie vooral van rood vlees en bewerkt vlees te verminderen.

Wit vlees

Om je eetpatroon te veranderen is het van belang om een beeld te hebben van alle vleessoorten die aangeboden worden in supermarkten. Rood vlees komt van runderen, schapen, varkens en geiten. Het vlees van deze dieren is soms niet duidelijk rood van kleur, maar wordt toch gerekend tot rood vlees. Wit vlees komt van kip en ander gevogelte. Alle vleeswaren (zoals worst, ham, salami of paté), hamburgers en gemarineerd vlees zijn bewerkt vlees. Wit en rood vlees kunnen ook tot bewerkt vlees gerekend worden. Bij bewerkt vlees gaat om het vlees dat voorafgaand aan de verkoop is bewerkt om de smaak of houdbaarheid te beïnvloeden. Dit door middel van roken, zouten, drogen en/of toevoegen van conserveermiddelen. Onbewerkt vlees is onder andere: kipfilet, kipdrumstick, kalkoenfilet, biefstuk, magere runderlappen, sukadelap, varkenshaas, haaskarbonades, magere varkenslappen, varkensfilet, hamlap en mager lamsvlees. Onbewerkt vlees is vlees waaraan voorafgaand aan de verkoop geen toevoegingen of bewerkingen zijn gedaan.

Waarom is rood vlees, vooral bewerkt vlees, minder goed? Onderzoekers proberen het verband tussen rood vlees, vooral bewerkt vlees en verhoogd risico op darmkanker te verklaren. Er zijn aanwijzingen dat heemijzer de darmwanden beschadigt. Heemijzer is een stof die rood vlees zijn kleur geeft. Ook moet aangeven worden dat personen die veel vlees eten, vaak ook weinig plantaardige producten eten. Deze mensen profiteren minder van de goede eigenschappen van plantaardige voeding. Als laatste is ook bewezen, dat door vlees dat geconserveerd is (door middel van roken, drogen, zouten of door toevoeging van conserveringsmiddelen) kankerverwekkende stoffen (carcinogenen) kunnen ontstaan. Deze stoffen kunnen cellen in ons lichaam beschadigen, wat tot kanker kan leiden.

Adviezen

Je vraagt jezelf nu af: wat moet ik doen om mijn vleesinname te verminderen? Hieronder volgen wat bruikbare adviezen die kunnen helpen bij het verminderen van vleesconsumptie.

1. Eet maximaal 500 gram rood vlees per week. Hiermee wordt bewerkt en onbewerkt vlees bedoeld.
2. Vervang rood vlees of bewerkt vlees door vis of wit vlees. Tegenwoordig zijn er veel vegetarische vleesvervangers die ook gebruikt kunnen worden ter vervanging van vlees. Eieren en peulvruchten zijn ook goede alternatieven.
3. Bereid ovenschotels met veel groente in plaats van vlees.
4. Eet minder vleeswaren. Kies als hartig beleg op brood bijvoorbeeld voor kaas, vis of een ei. Je hebt ook zoet beleg, maar mensen met overgewicht of obesitas moeten zoet beleg met mate eten. Zoet beleg bevat veel suiker. Andere mogelijkheden zijn sandwichspreads of humus. Zorg voor variatie door ook eens rauwkost zoals komkommer of tomaat op je brood te eten.
5. Neem een vleesvrije dag. In een week kun je een dag kiezen waarbij je geen vlees eet. Doe het samen met de hele familie, want sociale steun helpt enorm.

Ter conclusie: het verminderen van rood vlees, vooral bewerkt vlees, is goed voor iedereen. Het is ook een aanrader voor mensen met een natrium 'zoutarm' dieet. Dit is geen oproep om helemaal geen vlees te eten, want vlees bevat veel eiwitten en andere voedingsstoffen die belangrijk zijn voor ons lichaam. Dus het verminderen van vleesinname is al een grote stap. Deze adviezen kunnen beschouwd worden als primaire preventie en door middel van deze kleine aanpassingen is het mogelijk om een ziektebeeld zoals darmkanker te voorkomen. Er is geen betere tijd om vandaag gezonder te gaan eten. Begin nu en geniet van de gunstige effecten van een gezonde voeding.

Food for thought.

Zoete aardappelen zitten vol voedingstoffen

Wedden dat u altijd gedacht heeft dat zoete aardappelen alleen maar suikers en veel calorieën bevatten en dat u ze daarom beter niet kunt eten? Nee hoor! Zoete aardappelen bevatten heel veel goede voedingsstoffen en prebiotica voor gezonde darmen.

Tekst: **Miriam de Windt**

Zoete aardappelen zijn rijk aan vezels en vitamines A en C. Net als andere high-fiber voedingsmiddelen ondersteunen ze u bij het afslanken door het terugdringen van de eetlust, ze verminderen de verleiding om te veel te eten.
Zoete aardappelen bevatten een lage glycemische index. Dit betekent dat ze kunnen voorkomen dat de bloedsuikerspiegel snel oploopt. De laag-glycemische index van voedingsmiddelen kan ervoor zorgen dat uw bloedsuikerspiegel stabiliseert. Dit komt gedeeltelijk door de inuline in zoete aardappelen.
Een onstabiele bloedsuikerspiegel kan leiden tot overproductie van insuline. Insuline is een anabool hormoon. Overproductie van insuline kan overgewicht veroorzaken. U zult deze situatie niet willen voor uw lichaam. Niemand wil dit.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
C 520-6932

De algemene opvatting over zoete aardappelen – omdat ze een zoete smaak hebben zullen ze dus ook slecht zijn voor uw bloedsuiker en voor uw gewicht – klopt dus niet. Integendeel, mits u geen te grote porties neemt. Maar, eerlijk is eerlijk... portion control wordt voor alle voedingsmiddelen aangeraden.
Matigen met koolhydraatrijke voedingsmiddelen is 'the way to go'. En kies dan vooral koolhydraatrijke voedingsmiddelen met prebiotica.

Prebiotica: inuline

Er zijn twee soorten voedingsvezels: onoplosbare en oplosbare.
Onoplosbare vezels kunnen niet verteerd worden. Ze prikkelen de darmen, stimuleren de darmperistaltiek en nemen wat vocht op. Dat zijn onder meer vezels in volkoren producten, havermout, zemelen, fruit en groente (onder andere cellulose en lignine).
Oplosbare vezels kunnen niet in de dunne darm verteerd worden. De mens heeft het enzym dat hiervoor nodig is niet. Maar ze worden wel in de dikke darm afgebroken door goede darmbacteriën die het enzym hiervoor bevatten (onder meer bifidus- en acidophilusbacteriën). Oplosbare vezels stimuleren op deze manier de groei van goede darmbacteriën. Ze nemen ook vocht op. Vandaar de naam 'oplosbaar'. Ze nemen veel vocht op, waardoor het volume van de ontlasting vergroot wordt en de consistentie zacht blijft.
Oplosbare vezels zijn onder andere pectine, guar gum, psyllium en inuline.
Bij de afbraak van oplosbare vezels worden diverse organische zuren geproduceerd. Door het zuurmilieu dat hierdoor in de darmen ontstaat, wordt de groei van pathogene bacteriën geremd. Deze bacteriën kunnen de werking van uw darmen en de spijsvertering ernstig verstoren.
Oplosbare vezels vindt u in asperges, artisjokken, prei, uien, knoflook, onrijpe bananen en bakbananen, tarwe, zoete aardappelen en andere aardvruchten. Zoete aardappelen bevatten veel inuline.
Oplosbare vezels worden prebiotica genoemd. Ze zijn in feite voedsel voor goede darmbacteriën. Goede darmbacteriën heten probiotica. Om een lang verhaal kort te maken: zorg voor voldoende prebiotica in uw voeding om probiotica te stimuleren voor gezonde darmen.
In de tabel kunt lezen dat de zoete aardappelen duidelijk het meest waardevolle ingrediënt zijn in dit recept.
Om de calorieën en de dierlijke eiwitten te minderen, kunt u uiteraard minder zoete aardappelen en kip nemen per persoon.
Zoete aardappelen kunnen best gebruikt worden bij het afslanken en om te zorgen voor goede bloedsuikerspiegels, míts u kleine porties gebruikt. U kunt contact opnemen met een diëtist die voor u kan berekenen hoeveel u kunt eten.
Verder is dit gerecht geschikt bij obstipatie en in een cholesterol verlagend dieet. Niet vergeten: prebiotica voor probiotica.

Eet smakelijk en gezond.

Voedingswaarde: voedingsstoffen in ruime hoeveelheid voor 1 portie

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH	Bron uit het recept
calorieën/ kjoules	728 / 3058	36%	zoete aardappelen, kip. tortilla's
vit a	376 mcg	47%	zoete aardappelen, rucola
vit b1	0,77 mg	77%	zoete aardappelen, kip. tortilla's
vit b2	0,4 mg	31%	zoete aardappelen, kip. tortilla's
vit c	63 mg	90%	zoete aardappelen
kalk	245 mg	35%	zoete aardappelen, tortilla's, rucola
ijzer	4 mg	27%	zoete aardappelen, kip. tortilla's, rucola
voedingsvezels	6 g	20%	zoete aardappelen. tortilla's, rucola
eiwitten	45 g	45%	kip
natrium	700 mg	35%	tortilla's, zout

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Kook mee met May.

Ingrediënten:
400 gram zoete aardappelen, geschild en in 1 cm dikke plakken gesneden
Gewone olijfolie
300 gram kippenborst filet in 2 cm dikke plakken gesneden en dan in reepjes
1 losgeklopt eiwit
1 kleine rode ui, gepeld en heel dun gesneden
1 teentje knoflook, heel dun gesneden
Wat zout
Wat limoenschil en wat limoensap
Klein beetje honing
2 tortilla's, verwarmd
100 gram rucola

Bereidingswijze:
De oven tot 350 graden voorverwarmen.
De zoete aardappelen op een bakplaat met bakpapier arrangeren en met een kwastje met wat olijfolie insmeren.
25 minuten roosteren of tot ze gaar en bruin zijn.
De kipreepjes door het eiwit mengen met de ui in wat olie bakken (4 minuten).
Af en toe omscheppen, de knoflook toevoegen, bakken.
De limoenschil, het -sap en de honing toevoegen.
De kip over de twee tortilla's verdelen en oprollen.
Met de zoete aardappelen en de rucola serveren.
Voor 2 personen.

Eet smakelijk,
May

Advocaat Murray publiceert nieuw boek

Naast de dagelijkse beslommeringen als advocaat, is Mirto F. Murray ook een niet-onverdienstelijk schrijver over de advocatenpraktijk. Na een bundel eerder gepubliceerde columns, 'Liber Donum?!', ter gelegenheid van zijn twintigjarig jubileum in de advocatuur, is ook het boek 'Parlementaire Geschiedenis van het Curaçaose Burgerlijk Wetboek' van zijn hand verschenen. In onderstaand artikel legt Murray uit waarover dit boek gaat.

Tekst: **Mirto F. Murray**

Het boek betreft, anders dan de naam wellicht doet vermoeden, geen geschiedenisboek. Het is zo dat uit de parlementaire geschiedenis van een wet kan worden afgeleid wat de bedoeling van de wetgever was maar ook hoe de (fracties in de) Staten aankeken tegen het wetsvoorstel en welke vragen gesteld werden en ook hoe die werden beantwoord door de verantwoordelijke minister(s). Ook valt eruit af te leiden welke artikelen gewijzigd of aangevuld dienden te worden als gevolg van vragen en opmerkingen van de (fracties in de) Staten. De parlementaire geschiedenis vertelt kortom alles over de totstandkoming van de wet in kwestie en de achterliggende gedachten van de wetgever daarbij.

Het oude BW dateerde van 1869 en was dringend aan vervanging toe. Nadat Nederland in 1992 belangrijke delen van het nieuwe BW invoerde, duurde het tot 2001 dat in de voormalige Nederlandse Antillen een geheel nieuw BW werd ingevoerd. Het BW regelt het burgerlijk recht.
Het burgerlijk recht omvat zowat alle facetten van het leven en de intermenselijke relaties die gedurende het leven met eenieder (behalve in beginsel met de overheid) worden aangegaan. Zo staan er letterlijk bepalingen vanaf de geboorte en daarvoor tot aan de dood en erna verwerkt in het BW. Met daartussen zaken als adoptie, erkenning, het huwelijk, de arbeidsovereenkomst, de koop, huur of bouw van een woning, het nalaten van goederen et cetera.
Het BW is vanwege de omvang en naar Nederlands model opgedeeld in een achttal boeken aangeduid als Boek 1, Boek 2 et cetera. Elk boek is opgedeeld in hoofdstukken en paragrafen die uiteindelijk weer zijn onderverdeeld in artikelen. Ieder boek begint bij artikel 1 en de artikelnummers zijn zo veel mogelijk gelijk gehouden aan de nummering van het Nederlandse BW.

In 2006 heb ik de gehele parlementaire geschiedenis van het – destijds – Nederlands-Antilliaanse (nieuw) BW opgetekend en in een handzaam boek vervat. Dat boek met zijn bekende rode omslag heeft zijn weg gevonden naar de praktijk maar ook het juridisch onderwijs.
Het is echt een naslagwerk dat met 1000 pagina's hoogstwaarschijnlijk door niemand van kaft tot kaft gelezen is. Ook met het verschijnen van het nieuwe boek blijft het uit 2006 daterende boek zijn waarde behouden omdat enkele malen een verwijzing plaatsvindt naar het oude boek. Dus het oude niet weggooien!
Na de invoering van het nieuwe BW in 2001 en 2004 werd het BW enkele keren gewijzigd. Zo werd in 2007 een regeling ter zake van langdurig onverdeeld gebleven gemeenschappen ingevoerd in Boek 3.
De meest ingrijpende wijzigingen dateren echter van 1 januari 2012 toen in het personen- en familierecht belangrijke aanvullingen werden aangebracht, waaronder een nieuwe regeling over het gezamenlijk gezag, de gerechtelijke vaststelling van het vaderschap, maar ook de invoering van een centraal meldpunt voor kindermishandeling terwijl voorts ook het huwelijksvermogensrecht werd aangepast.
Boek 2 betreffende het rechtspersonenrecht werd aan een algehele herziening onderworpen die voorzag in de invoering van een breed enquêterecht. De trust werd ingebed in Boek 3, terwijl met de invoering van Boek 4 een geheel nieuw erfrecht tot stand kwam. In Boek 7 werd nieuw verzekeringsrecht, een vernieuwde aanneming van werk en gemoderniseerd huurrecht ingevoerd.

'Parlementaire Geschiedenis van het Curaçaose Burgerlijk Wetboek' is verschenen bij uitgever Boom Juridisch in Nederland en bevat de tekst en toelichting op het Burgerlijk Wetboek.

Mirto F. Murray (1968) is advocaat en oprichter-vennoot bij SMS Attorneys at Law, oud-deken van de Orde van Advocaten Curaçao en voorzitter van de redactie van het Caribisch Juristenblad. Murray is gehuwd en heeft een zoon en vervult naast de advocatuur (onder meer) enkele commissariaten alsook bestuursfuncties bij een aantal charitatieve instellingen.

over het Curaçaose Burgerlijk Wetboek

Door de omvang van de wetswijzigingen in 2007 en 2012 beslaat het boekwerk nu ongeveer 2400 pagina's en is het vervat in twee delen. Ik heb er de cijfers in het jaarverslag van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie nog eens op nageslagen en in 2015 zijn er op Curaçao ongeveer 4000 civiele rechtszaken in behandeling geweest. Ik ben ervan overtuigd dat zonder enige uitzondering in al die procedures, of het nou echtscheidingen, arbeidsgeschillen of simpele incassozaken betrof, het Burgerlijk Wetboek een rol speelde. Indien je beseft dat, met uitzondering van strafrechtelijke overtredingen, de civiele zaken het grootste deel betreffen van de lokale rechtspraak en voorts dat ook buiten de rechtspraak het Burgerlijk Wetboek een grote rol speelt in het Curaçaose rechtsgebeuren, zou je makkelijk kunnen zeggen dat dit boek over de parlementaire geschiedenis van het Burgerlijk Wetboek zo'n beetje hét belangrijkste juridische boek is in ons rechtsbestel.

E-book

Van deze uitgave is binnenkort tevens een digitale versie verkrijgbaar, die de mogelijkheid biedt teksten snel te doorzoeken. Ik moet me sterk vergissen of dit is het eerste elektronische boek, een e-book dus, op het gebied van het Curaçaose civiele recht!

De set van twee boeken is te verkrijgen via de uitgever Boom Juridisch (www.bju.nl) in Nederland voor 145 euro (exclusief verzendkosten en dergelijke) maar ook te bestellen bij de lokale boekhandel Mensing's Caminada voor voor ongeveer 500 gulden (inclusief verzendkosten et cetera). Bij Mensing's Caminada ligt een inkijkexemplaar voor geïnteresseerden die zo voordat zij een bestelling plaatsen nog even letterlijk kunnen snuffelen aan het boek.

Om de prijs van het boek terug te brengen tot de huidige is sponsoring van een deel van de uitgavekosten verzocht en verkregen van de jubilerende Maduro & Curiel's Bank NV, het Ernest 'Onchi' Cohen Henriquez Fonds, BZSE Attorneys at Law en uiteraard mijn eigen kantoor SMS Attorneys at Law.

Alhoewel naar Curaçaose begrippen de prijs aan de stevige kant is, is het naslagwerk van onschatbare waarde voor de rechtspraktijk en is de prijs best vergelijkbaar met die van juridische boeken van deze omvang in Nederland. Ik begrijp trouwens dat er onder de lezers van het Caribisch Juristenblad en mogelijk ook de Antilliaanse Juristenvereniging actie ondernomen wordt om te bezien hoe door een gezamenlijke bestelling te plaatsen bij de uitgever de prijs van het boek maar met name de verschepingskosten omlaag gebracht kunnen worden.

Omslag

Het kunstwerk dat omslag siert is van de hand van George Struikelblok en is een weergave van een enkele jaren geleden op speciaal verzoek van SMS Attorneys at Law vervaardigd schilderij dat hangt in de receptieruimte van het advocatenkantoor in Mahaai.

De talentvolle Surinaamse schilder, die eerder hier in Landhuis Bloemhof exposeerde, had aan een enkel berichtje van mij genoeg om toestemming te geven zijn schilderij als omslag te mogen gebruiken. Hij zag het als een eer dat ik het hem vroeg! Bij het tot stand brengen van het naslagwerk kon ik wederom rekenen op de steun van Jan de Boer, rechter bij het hof, die mij van digitale exemplaren van de wetsteksten en overige teksten voorzag, en ook op de steun van Jan Blijd van de Stichting Jurdoc die het door de stichting ontwikkelde trefwoordenregister belangeloos ter beschikking stelde. Ton Verkuijlen verzorgde het fotografisch vastleggen van de omslag.

Deze mensen ben ik natuurlijk erkentelijk voor hun onmisbare hulp. Mijn verwachting is dat dit boek, of beter gezegd deze set van twee boeken, niet alleen vanwege de fraaie omslag zijn weg zal vinden naar de magistratuur, de advocatuur, het notariaat en het juridisch onderwijs op Curaçao, maar ook op de overige eilanden en in Nederland.

Voor het kennisnemen van de belangrijkste kennisbron van het Curaçaose civiele recht is dit naslagwerk eigenlijk onmisbaar.

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL
1 beroepsziekte, **6** populair, **9** rivier in Rusland, **11** graanpakhuis, **13** muzieknoot, **14** verkoudheid, **15** onbekend vliegend voorwerp, **17** tekengerei met een viltpunt, **19** hoog schoeisel, **21** rook, **22** stel, **23** vis, **24** onbepaald voornaamwoord, **26** niet tegen, **27** kus, **28** in mindering gebracht, **30** zwaar metaal, **32** oorsprong, **33** in orde, **35** spoedig, **38** honderdste deel van de euro, **39** mineraalwater, **41** zangvogel, **42** patiënt, **44** fraaie voorwerpen, **46** plotselinge regenval, **47** opschudding, **48** etenswaar, **50** gevierd actrice, **52** ofschoon, **53** delfstof, **54** verpakkingsmateriaal.

VERTICAAL
1 zeuren, **2** ruimte in een gevangenis, **3** noot, **4** indien, **5** ruwe steenmassa, **7** voegwoord, **8** Italiaans paleis, **9** handvat, **10** oerwoud, **12** rekenopgave, **14** discussie tussen politici, **16** ventilator, **18** loofboom, **20** sierplant, **25** telkens als, **29** vogel, **31** gokgelegenheid, **34** doping, **36** mannetjeshond, **37** Bijbelboek, **40** opera van Verdi, **43** schraal, **45** kinbaardje, **49** informatietechnologie, **51** Verenigde Staten (afk.).

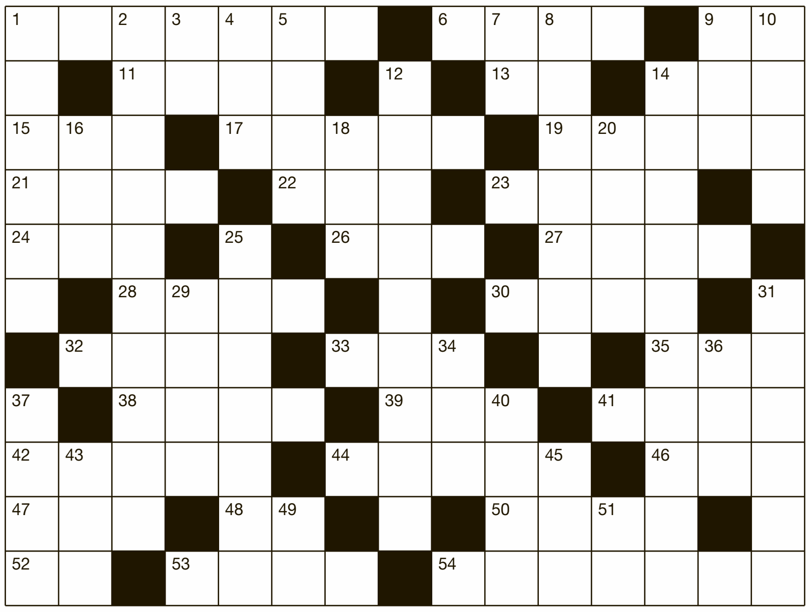

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

E. Lacle
Kudawecha 124
Aruba

C.F. Leonora
Mahoemaweg 11
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2 tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel.
Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

	6				9	4	2	
	7	8	5				6	
9			6	1				
4		6			5			
	9		8	7			5	
	1				3			2
			1			2		9
7				8			4	5
8		1			2	3		

HEAVY

9		3						
4	1					2	7	
	6	8			5			3
		1		8			9	
						5		
			2		3	6		
7	4		1				5	
								4

ZWEEDSE PUZZEL

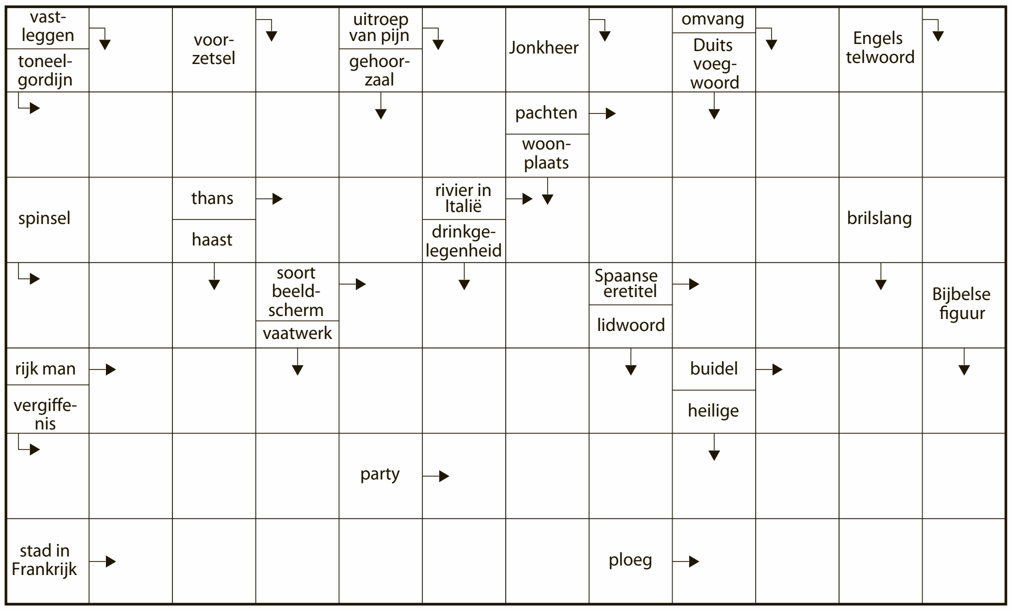

CRYPTOGRAM

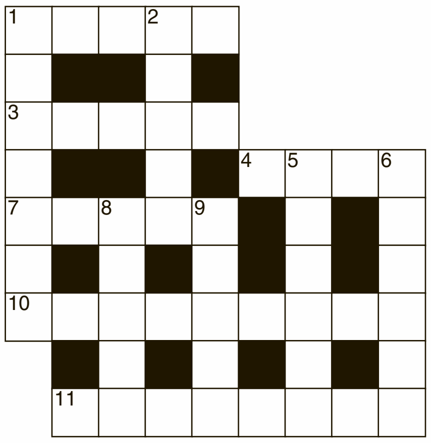

HORIZONTAAL:
1. Het nut van een leegloper (5); **3.** Hij deed van alles toen hij klein was (5); **4.** Bedrijfsproces (4); **7.** Groot en gek slagwapen (5); **10.** Uit de lucht schieten met slopen (9); **11.** Grijp de gids in de bergplaats ! (8).

VERTICAAL:
1. Achter repareren is niet origineel (7); **2.** Het steunt op samenwerkende bedrijven (5); **5.** Griekse god van de ruimtevaart (6); **6.** Geen vreemde wetenschap (6); **8.** Verdwijn met een familielid in het Grieks! (5); **9.** Bevroren vis (5).

WOORDZOEKER

M	K	O	E	I	E	N	T	O	N	G	B	E
O	E	P	N	J	N	A	E	A	W	I	D	O
E	I	V	N	D	G	S	A	R	U	D	O	I
D	Z	O	U	S	U	B	L	T	E	R	E	I
E	G	E	M	I	S	L	E	I	D	I	N	G
R	A	R	S	I	T	L	D	E	K	N	D	I
H	A	I	N	D	O	V	L	B	A	K	E	E
A	H	N	N	O	E	E	I	M	A	W	E	O
R	E	G	H	E	N	C	E	N	L	A	N	N
T	B	C	D	M	S	H	O	E	D	T	R	D
A	S	T	M	A	M	T	E	N	U	E	E	E
D	E	O	V	E	G	P	O	N	O	R	N	R
L	A	A	R	T	S	A	G	R	E	M	O	Z
B	E	D	E	L	B	R	I	E	F	S	I	O
M	A	S	T	U	N	T	P	R	IJ	S	R	E
Z	W	A	R	T	K	IJ	K	E	R	A	N	K

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

ADREM
ARMSGAT
ASTMA
ASTRAAL
BEDELBRIEF
BEHAAGZIEK
DOEMA
DOENDE
DRINKWATER
ECONOMIE
GONJE
INNAME
INSLIKKEN
KOEIENTONG
MISLEIDING
MOEDERHART
NEREIDE
NESTOR
ONDERZOEK
ONDULDBAAR
ONOPGEVOED
OORDELEN
OPVOERING
RENOIR
SCHOOLETUI
SPEELWEI
STUNTPRIJS
TENNISBAAN
TENUE
UITVINDEN
VECHTPARTIJ
ZESDE
ZOMERGAST
ZWARTKIJKER

© Sanders Puzzelboeken/160903

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

5	2	3	4	1	7	6	9	8
4	9	1	6	8	3	2	7	5
8	7	6	5	9	2	4	3	1
7	5	9	3	2	8	1	4	6
2	1	4	7	6	9	8	5	3
3	6	8	1	4	5	9	2	7
9	3	2	8	7	6	5	1	4
1	8	5	9	3	4	7	6	2
6	4	7	2	5	1	3	8	9

Heavy

2	8	3	1	5	4	7	9	6
6	4	7	8	2	9	1	3	5
5	1	9	3	6	7	2	8	4
4	7	5	6	3	8	9	2	1
1	6	8	4	9	2	5	7	3
9	3	2	5	7	1	6	4	8
3	9	4	7	1	6	8	5	2
7	5	6	2	8	3	4	1	9
8	2	1	9	4	5	3	6	7

Cryptogram:
Horizontaal: 1. Stuka; 3. humor; 4. club; 7. kerst; 10. lappenpop; 11. ontstemd.
Verticaal: 1. Schakel; 2. kroes; 5. loopje; 6. bospad; 8. rapen; 9. toets.

Woordzoeker:
EXPANDEREN

Zweedse puzzel

	E		E		O		V		F		U
K	R	E	E	F	T		G	A	L	O	P
	R		K	A		S	A	R	A		I
B	A	H		I	N	N		T	U	K	
	T	E	L	R	A	A	M		W	I	E
D	U	R	O		S	C	H	O	T	E	L
	M	A	T	R	A	K		L	E	V	I

Prijspuzzel

Z	A	K	L	A	M	P		M	O	R	F	I	N	E
E		R	A	G	E		K		T	E	E	N		N
L	A	A	T		D	R	I	F	T		E	C	H	T
F	A	T		W	E	E	M	O	E	D		A	A	R
V	S		L	A	A	G		P	R	A	T		N	E
O	E	R	O	S		A	L	P		L	A	R	G	E
L	T		K	E	N	T		E	G	E	L		O	B
D	E	L		M	U	T	E	R	E	N		R	O	E
A	R	A	K		L	A	T	IJ	N		M	U	R	W
A		L	E	E	D		A		R	E	E	P		IJ
N	A	A	I	L	E	S		G	E	N	E	S	I	S

Het fiscaal kasregistratiesysteem; nieuwe mogelijkheid voor vrijstelling

U heeft het misschien al in de media gelezen of gehoord: prioriteit van Stichting Overheidsbelastingaccountantsbureau (BAB) is de controle op het verplichte gebruik van het fiscale kasregistratiesysteem. Het niet voldoen aan deze verplichting kan ertoe leiden dat een bedrijf wordt gesloten.

Tekst: **Ingemara Bak** en **Farouk de Windt**

In de praktijk is echter ook gebleken dat het gebruik van dat systeem bezwaarlijk kan zijn. Met ingang van 30 juli 2016 is daarom een nieuwe mogelijkheid geïntroduceerd om een vrijstelling te verkrijgen. Wij zetten de regeling over het fiscale kasregistratiesysteem kort uiteen. Daarna gaan wij in op de voorwaarden voor de verruimde vrijstelling.

Ondernemers die voornamelijk aan consumenten goederen leveren of diensten verrichten, zijn verplicht een kassabon uit te reiken in plaats van een factuur. Het betreft ondernemers die zich bezighouden met:

– Het verstrekken van spijzen en dranken. Hieronder vallen allerlei eet- en drinkgelegenheden, zoals restaurants, truk di pans en snèks;

– Verkoop van consumentenartikelen (gehele detailhandel);

– Reparatie van consumentenartikelen. U kunt hierbij denken aan reparatie van schoeisel, elektronische apparaten en uurwerken;

– Persoonlijke dienstverlening, zoals kappers, schoonheidsspecialisten en spa's.

Deze ondernemers zijn ook verplicht een fiscaal kasregistratiesysteem te gebruiken. Dit is een kassa met een geïntegreerde printer dan wel de combinatie van een kassa met een separate printer, voorzien van een verzegeld fiscaal geheugen. De volgende ondernemers zijn echter uitgesloten van de verplichting om een fiscaal kasregistratiesysteem te gebruiken:

– Ondernemers waarop de kleine ondernemingsregeling van toepassing is (jaaromzet exclusief omzetbelasting van minder dan 30.000 gulden);

– Ondernemers waarbij de verplichting tot het uitreiken van een kassabon slechts bijkomstige activiteiten (20 procent of minder van de totale omzet) betreft;

– Ondernemers waarbij de verplichting tot het uitreiken van een kassabon ambulante activiteiten betreft, bijvoorbeeld markthandelaars;

– Benzinestations voor zover het verkoop van brandstoffen betreft.

Verruimde vrijstelling

Nieuw is de mogelijkheid dat de Inspecteur, op verzoek van de ondernemer, vrijstelling kan verlenen van het verplichte gebruik van een fiscaal kasregistratiesysteem. Daarvoor is vereist dat de administratieve organisatie en het in gebruik zijnde kasregistratiesysteem een volledig betrouwbaar beeld geven van de gerealiseerde omzet. De ondernemer moet bij het verzoek een kopie van de in gebruik zijnde kassabon en een debiteurenoverzicht van de Ontvanger (niet ouder dan een maand) toesturen. Verder dient de ondernemer te verklaren dat over de afgelopen vijf jaar aan alle fiscale verplichtingen is voldaan. Ten slotte moet een door een accountant met certificerende bevoegdheid gecontroleerde jaarrekening over het voorgaande belastingjaar worden bijgevoegd. De jaarrekening moet voorzien zijn van een goedkeurende accountantsverklaring

Accountantsverklaring

De goedkeurende accountantsverklaring dient door een certificerende accountant te worden afgegeven, zoals een Register Accountant (RA), Accountant-Administratieconsulent (AA) of Certified Public Accountant (CPA).

In de verklaring geeft de accountant zijn oordeel over de jaarrekening. De accountant controleert of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de grootte en de samenstelling van het vermogen en van het resultaat. Hij controleert ook of de juiste wet- en regelgeving is gehanteerd.

Daarnaast moet de accountant kunnen vaststellen dat de administratie zodanig is dat deze een volledig betrouwbaar beeld geeft van de gerealiseerde omzetten. Dit kan plaatsvinden door een opdracht tot het verrichten van specifieke overeengekomen werkzaamheden. Op welke wijze deze moet worden ingevuld, is afhankelijk van de situatie van de ondernemer. Er worden hiervoor geen concrete richtlijnen gegeven. Het is daarom raadzaam om vooraf in overleg met de Inspecteur vast te leggen welke werkzaamheden de accountant moet verrichten en wat zijn rapportage moet inhouden.

Verzoek vrijstelling

Een vrijstelling van het verplichte gebruik van het fiscaal kasregistratiesysteem die al is verleend, geldt voor een periode van een jaar. Na afloop van deze periode zal de ondernemer binnen drie maanden een verzoek om verlenging in moeten dienen. Dit verzoek moet aan de hiervoor genoemde voorwaarden voldoen.

Ondernemers die al een verzoek tot vrijstelling hebben ingediend, dat nog niet is afgehandeld, dienen uiterlijk 30 september 2016 hun verzoek aan te vullen, zodat dit voldoet aan de nieuwe voorwaarden.

Ondernemers die op basis van de verruimde vrijstelling in aanmerking willen komen, adviseren wij om zo spoedig mogelijk een dergelijk verzoek in te dienen. Uiteraard assisteren wij u graag met de vereiste accountantsverklaring en het opstellen van het verzoek.

Mr. Ingemara Bak en mr. Farouk de Windt zijn werkzaam bij PricewaterhouseCoopers Curaçao op de afdeling Tax Services respectievelijk Risk Assurance Services.

Work & Travel met Elton

Hoe meer hij reist, hoe meer hij van Curaçao gaat houden. Voorlopig is hij echter nog op wereldreis. Docent Aardrijkskunde Elton Sint Jago doet in de Ñapa maandelijks verslag van zijn belevenissen.

'Umbusowe Swatini'

Saobona! Dat is 'hallo' in Siswati, de meest gesproken taal in het Koninkrijk Swaziland (Umbusowe Swatini).

Tekst: **Elton Sint Jago**

Via de Bulembu-grenspost kwamen we met onze huurauto het koninkrijk binnen, het zeventigste land waar ik ooit mijn voeten gezet heb. Swaziland is klein, telt iets meer dan een miljoen inwoners en ligt tussen Mozambique en Zuid-Afrika. Ik wist niet precies wat ik van het land moest verwachten maar het bleek veel moderner te zijn dan ik had gedacht. We verbleven zo'n 10 km buiten de hoofdstad, Mbabane. Het centrum van Mbabane is erg klein en we zijn er niet lang gebleven. We hebben een beetje rond gewandeld en bij de markt naast het busstation hebben we wat spullen gekocht.
Bij het Swazi Cultural Village konden we verschillende traditionele Swazi dansen bekijken. Iedere dans heeft een naam en wordt bij een speciale gelegenheid uitgevoerd. Bijvoorbeeld de 'Umsinba' die bij bruiloften gedanst wordt en de 'Inklawa' is de strijdersdans. Na de dans kregen we een rondleiding door een Swazi-dorp waar men veel verteld heeft over de lokale cultuur en levensstijl, en over het leven in zo'n dorp met uitleg waarvoor elke hut bestemd is enzovoorts. Zo mogen mannen meerdere vrouwen hebben en de ouders van elke vrouw moeten met een bepaald aantal koeien betaald worden. De huidige koning van Swaziland, Mswati III, heeft vijftien vrouwen! Hierna reden we een stukje verder naar het mooie, groene Mantenga Nature Reserve dat veel wandelmogelijkheden biedt. Ik vond het een heerlijke, rustige plek met een riviertje en een klein watervalletje. Ten slotte gingen we naar de Ezulwini Craft Market waar we enkele souvenirs gekocht hebben.

Mantenga Nature Reserve.

Via de hostel hadden we een wandeltour geregeld door Lobamba, een stadje met 15.000 inwoners waar het parlement zetelt. We bezochten eerst het Swaziland National Museum, zeker de moeite waard als je geïnteresseerd bent in de tradities van het land. Zo was er veel te zien over het 'Reed Dance Event', een evenement waarbij mensen uit het hele land bij elkaar komen om voor de koning te dansen. Het is het grootste en populairste evenement van het koninkrijk. Hierna liepen we door een wijk waar er duidelijk armoede te zien was, maar ik heb erger gezien dus het viel reuze mee. Op een afstand konden we het enorme verblijf van de koning zien. In de buurt liepen we langs ruïnes van huizen van de voormalige koning. Wanneer een koning sterft worden zijn eigendommen niet gebruikt door de nieuwe koning. Het verblijf van de overleden koning blijft achter en wordt uiteindelijk een ruïne. Niemand gaat naar binnen, niemand komt eraan. In de wijk kregen we 'umcombotsi' aangeboden, een zelfgemaakt, bovengistend bier van maïs en kafferkoren en het wordt uit een kalebas gedronken. Zowel Nydia als ik vond het niet lekker. Aan het eind kregen we een lekkere lunch bestaande uit vlees, salade en 'pap'. Pap is net als 'sadza' in Zimbabwe (precies zoals 'funchi blanku'), alleen wordt het in Swaziland, Botswana en Zuid-Afrika 'pap' genoemd.

Terug bij onze hostel is Nydia bij het zwembad achtergebleven terwijl ik even rond ging rijden en verkennen. Ik nam de weg door Pine Valley en nam verschillende foto's van het landschap. Ik stopte vlakbij Sibebe Rock; een grote, vrijstaande rots met de naam van het lokale bier 'Sibebe'. Het is net een mini-versie van Uluru (Ayers Rock) in Australië. Ik ging niet naar de top van de rots, maar in de buurt heb ik een mooie wandeling gemaakt en genoot ik van het landschap en de rust.

Het was een kort maar leuk en interessant bezoek aan dit Afrikaanse landje. De volgende dag vertrokken we richting het zuid-westen om Zuid-Afrika weer binnen te rijden. Meer uit Zuid-Afrika in het volgende verslag.

Dansende Swazi vrouw bij de Swazi Cultural Village.

Markt bij Mbabane.